

5. Малихін А. Моральна свідомість особистості: сутність та структура [Електронний ресурс] / А. Малихін. – Режим доступу : http://bdpu.org/scientific_published/2005/Pedagogical_studios/9
Malyhin A. Moralna svidomist' osobystosti: sutnist' ta struktura [The moral consciousness of the person: the nature and structure] [Elektronnyj resurs] / A. Malyhin. – Regym dostupu : http://bdpu.org/scientific_published/2005/Pedagogical_studios/9
6. Мяленко В. Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук / М'яленко В. – К., 2008. – 22 с.
Mialenko V. Sotsialno-psyhologichni mehanizmy finansovoji pivedinky molodi [Socio-psychological mechanisms of financial behavior of young people] : avtoref. dys. ... cand. psyhol. nauk / V. Mialenko. – Kyiv, 2008. – 22 p.
7. Семенов М. Особенности отношения к деньгам людей с разным уровнем личностной зрелости : дис. ... канд. психол. наук / М. Семенов. – Ярославль, 2004. – 178 с.
Semenov M. Osobennosti otnosheniya k dengam liudiej s raznym urovnem lichnostnoj zrelosti [The features of the people's with different levels of personal maturity attitude to money] : dis. ... kand. psihol. nauk / M. Semenov. – Jaroslavl', 2004. – 178 p.
8. Табачук Ю. Моральна свідомість особистості: психологічні виміри аналізу / Ю. В. Табачук // Проблеми сучасної психології. – 2011. – Вип. 13. – С. 500–524.
Tabachuk Yu. Moralna svidomist' osobystosti: psyhologichni vymiry analizu [Moral consciousness of personality: psychological dimensions of analysis] / Yu. Tabachuk // Problemy suchasnoji psyhologiji. – 2011. – № 13. – S. 500–524.
9. Furnham A. The psychology of money / A. Furnham, M. Argyle. – New York: Routledge, 1998. – 346 p.

УДК 316.454:316.774

М. В. Курлюк

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ВНУТРІШНЬОГРУПОВА ВЗАЄМОДІЯ У ШКІЛЬНОМУ КЛАСІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ

У статті розглянуто особливості внутрішньогрупової взаємодії у шкільному класі як чинника формування в підлітків залежності від соціальної мережі.

Проаналізовано поняття внутрішньогрупової взаємодії, її основних показників та проявів. Визначено важливі аспекти підліткового віку, такі як інтимно-особистісне спілкування з однолітками, соціальне життя, оцінка оточення, приналежність до групи, авторитет серед близького оточення. Роль близького оточення значною мірою для підлітка відіграє шкільний клас, у якому він проводить більшу частину часу. У разі незадоволеності характером стосунків зі своїми однокласниками у підлітка часто виникає бажання компенсувати невдачі у реальному спілкуванні, за допомогою віртуального – у соціальній мережі, яка надає підлітку нові можливості. У статті наведено і переваги, і недоліки використання соціальної мережі. Зроблено висновок, що використання соціальних мереж допомагає підлітку розширити межі спілкування, легко знаходити однодумців та емоційно близьких людей, реалізувати потреби у приєднанні до групи та у визнанні. Проте надмірне (патологічне) використання соціальної мережі може спричинити формування залежності від неї. Про залежність від соціальної мережі можна говорити тоді, коли потреба у її використанні виходить на перший план, витісняючи інші види діяльності підлітка та замінюючи спілкування у реальному житті.

Ключові слова: взаємодія в групі, Інтернет-залежність, адикція, дезадаптація, ескапізм, підлітковий вік.

Kurliuk M. V. Intra-group Interaction in the School Class as a Factor of Social Media Addiction Development in Adolescence. The article deals with the features of intra-group interaction in the school class as a factor in the formation of social media addiction. The concept of intra-group interaction, its main indicators and manifestations are analyzed. Significant aspects of adolescence, such as: social life, appraisal of others, group membership, authority among the inner circle are shown. For teenagers the role of the inner circle mainly plays a school class in which they spend most of their time. If a teenager is dissatisfied with the interaction in the class, he/she desires to compensate a failure in the real communication with the help of the virtual one that is possible in the social media, and provides new opportunities. The article presents advantages and disadvantages of using social media. The author comes to a conclusion that the use of social media helps teens to expand the boundaries of communication, facilitates the ability of finding like-minded people and emotional support, gratifies the need of being a part of a group and the need for recognition. However, excessive (pathological) use of the social media can lead to the formation of addiction. It is considered that social media addiction is formed when a teen becomes so obsessed with social media that it distracts him/her from engaging in the real world, and in turn, causes harmful effects on multiple aspects of life.

Keywords: interaction in the group, Internet-addiction, addiction, social maladjustment, escapism, teenagers.

Курлюк М. В. Внутригрупповое взаимодействие в школьном классе как фактор формирования у подростков зависимости от социальной сети. В статье рассматриваются особенности внутригруппового взаимодействия в школьном классе в качестве фактора формирования у подростков зависимости

от социальной сети. Анализируется понятие внутригруппового взаимодействия, его основных показателей и проявлений. Определяются важные аспекты подросткового возраста, такие как интимно-личностное общение со сверстниками, социальная жизнь, оценка окружающих, принадлежность к группе, авторитет среди близкого окружения. Роль близкого окружения в значительной степени для подростка играет школьный класс, в котором он проводит большую часть времени. При неудовлетворенности характером отношений со своими одноклассниками часто у подростка возникает желание компенсировать неудачи в реальном общении с помощью виртуального – в социальной сети, которая предоставляет подростку новые возможности. В статье приводятся как преимущества, так и недостатки использования социальной сети. Сделан вывод, что использование социальных сетей помогает подростку расширить границы общения, легко находить единомышленников и эмоционально близких людей, реализовать потребности в присоединении к группе и в признании. Однако чрезмерное (патологическое) использование социальной сети может привести к формированию зависимости от нее. О зависимости от социальной сети можно говорить тогда, когда потребность в ее использовании выходит на первый план, вытесняя другие виды деятельности и заменяя общение в реальной жизни.

Ключевые слова: взаимодействие в группе, Интернет-зависимость, аддикция, дезадаптация, эскапизм, подростки.

Постановка наукової проблеми та її значення. У наш час, коли активно розвиваються комп'ютерні технології, з'являється велика кількість інновацій, які прямо чи опосередковано впливають на психіку людини. До таких інновацій належать соціальні мережі, популярність яких стрімко зросла за останні роки. Наразі Україна займає п'яте місце у світі з використання соціальних мереж, у нашій країні їх використовує 81 % активних користувачів Інтернету (при середньому показнику у світі 61 %). Вочевидь високий рівень «занурення» у віртуальний простір свідчить про формування нових тенденцій у поведінці користувачів, які не були характерні для України раніше.

Високий рівень «занурення» користувачів у віртуальний світ можна пояснити тим, що соціальна мережа дає змогу розширити комунікацію, розвивати соціальну компетентність, реалізовувати потребу в приєднанні до групи, а також компенсувати ті недоліки, які обмежують реальне спілкування [2]. Крім того, вона дає можливість програвати різні ролі, задовольняє потреби в повазі й самоповазі, забезпечує поінформованість у різних сферах, дає змогу шукати новизну, надає можливість різнобічної творчої самопрезентації, самовираження [3]. Соціальна мережа задовольняє прагнення до постійної стимуляції почуттів, потреби в емоційному насиченні (мож-

ливість виговоритися, відчути, що тебе розуміють і приймають, звільнитися у такий спосіб від сильного переживання неприємностей у реальному житті, одержати підтримку і схвалення) [4].

Цікавим є той факт, що серед користувачів соціальних мереж найбільш активні підлітки [2]. У цьому віці відбуваються значні зміни у свідомості, діяльності та міжособистісному спілкуванні молодої людини, коли велике значення починає відігравати соціальне життя, оцінка оточення, приналежність до групи та авторитет серед ровесників. Провідною діяльністю для підлітків стає інтимно-особистісне спілкування з однолітками, у процесі якого підліток отримує і відточує навички спілкування та взаємодії в суспільстві загалом і у своєму близькому оточенні зокрема. Роль близького оточення, під впливом якого формується особистість підлітка, значною мірою відіграє шкільний клас, у якому він проводить більшу частину свого часу. І тому через незадоволеність характером стосунків зі своїми однокласниками у підлітка часто виникає бажання компенсувати невдачі у реальному спілкуванні за допомогою віртуального – у соціальній мережі, яка надає більшу відкритість, конфіденційність, розмаїтість проблем, відкритих для обговорення [5]. Коли ж спілкування в соціальних мережах виходить на передній план, витісняючи інші види діяльності людини та замінюючи спілкування у реальному житті, можна говорити про формування залежності [3]. Залежність від соціальної мережі є різновидом Інтернет-залежності, що проявляється у надмірному використанні соціальних мереж задля втечі від реальності через зміну власного психічного стану. Цей феномен новий і недостатньо вивчений, тому потребує більш глибокого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Внутрішньогрупову взаємодію вивчали такі дослідники, як Т. Лірі, Е. Мейо, Я. Морено, К. Левін, М. Дойч та Г. Келлі, які й заклали основу сучасного розуміння природи внутрішньогрупових процесів у соціальній групі та продемонстрували можливості роботи з нею. У працях В. Бурової, Т. Вакуліч, О. Жичкіної, Т. Ісакової, І. Соловйової та Х. Турецької проаналізовано чинники Інтернет-залежності підлітків. У свою чергу, особливості прояву залежності від соціальних мереж досліджували С. Андреассен, М. Гріффітс, О. Камінська, К. Портер, Дж. Мітчелл.

Мета статті – визначити особливості взаємодії підлітків у шкільному класі, які можуть стати причиною формування залежності від соціальної мережі.

Методи та методики. Для визначення внутрішньогрупової взаємодії у шкільному класі як соціально-психологічного чинника залежності від соціальної мережі ми обрали спеціальний методичний інструментарій для вивчення цієї проблеми і відповідну вибірку. У пілотажному дослідженні брали участь учні 9-го класу (14–15 років) спеціалізованої школи № 89 м. Києва. Загальна кількість респондентів – 30. Для розв’язання поставлених завдань ми використовували **комплексний метод дослідження**, що охоплював такі методи і методики:

I. Теоретичні методи (аналіз, синтез, систематизація, класифікація, узагальнення вітчизняної та зарубіжної літератури, які дали можливість наукового осмислення одержаних даних).

II. Організаційні методи (порівняльний).

III. Емпіричні методи:

1. Метод анкетування (анкета для збору інформації від підлітків про особливості користування Інтернетом);

2. Психодіагностичні методики (специфічні психологічні засоби, призначені для вимірювання та оцінки психологічних особливостей), зокрема:

1) Шкала залежності від соціальної мережі Facebook (С. Андреассен) [7];

2) Опитувальник для визначення міри захопленості Інтернетом В. Посохова (шкали методики дають можливість визначити три статуси підлітка, залученого до Інтернет-простору, а саме: 1) статус вільного користувача; передзалежність; власне залежність. В основі поділу лежить рівень дезадаптації у реальному житті, тривалість перебування в мережі [5]);

3) Методика оцінки рівня психологічного клімату колективу (А. Лутошкін) (дає змогу визначити рівень сприятливості або несприятливості учнівського колективу, а також дослідити згуртованість);

4) Методика «шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптована Н. Лепешинським) (досліджує психологічне благополуччя, позитивні стосунки підлітка, наявність мети у житті, прийняття себе, автономію, управління оточенням);

5) Проективна методика «Дерево з чоловічками» (допомагає визначити місце дитини в системі відносин у класі);

6) Методика «Соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонда» (СПА) (спрямована на дослідження адаптації/дезадаптації, прийняття/неприйняття інших, домінування/підкорення, ескапізму; (втечі від проблем));

7) Оцінка стосунків підлітка з класом (Є. Рогов) (методика дає змогу виявити три можливих «типи» сприйняття індивідом групи: індивідуалістичний, прагматичний, колективістський).

IV. Методи обробки даних: математична статистика – SPSS, при використанні критерію Колмогорова–Смирнова, коефіцієнта кореляції Пірсона.

V. Інтерпретаційні методи (структурний).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для підлітка в процесі соціалізації важливу роль починає відігравати клас. Шкільний клас являє собою як безпосередньо навчальну одиницю, так і спільність учнів, пов'язаних між собою певною внутрішньогруповою взаємодією. Ця взаємодія – найважливіша характеристика групи [5], оскільки є основою групових процесів і поведінки індивідів у класі.

Основними показниками внутрішньогрупової взаємодії є:

1. Соціально-психологічний клімат – єдність емоційних та інтелектуальних характеристик: настанов, настроїв, відносин, почуттів і думок учнів класу. Це психічний стан шкільного колективу, який обумовлюється його життєдіяльністю. Підлітки опановують різні аспекти міжособистісних відносин у процесі внутрішньогрупової взаємодії, зокрема й з протилежною статтю [2]. Для підлітків такі відносини є значимими, оскільки в групах відбувається їхня самореалізація та самоідентифікація.

2. Психологічна згуртованість – характеристика системи внутрішньогрупових зв'язків, яка показує ступінь збігу оцінок, настанов і позицій класу щодо об'єктів, людей, подій чи ідей, значимих для нього. Чим більша кількість членів групи подобається один одному і чим більше вони задоволені своїм перебуванням у групі, тим вища психологічна згуртованість. Групова сумісність являє собою соціально-психологічний показник згуртованості групи, що відображає узгодженість дій її членів в умовах спільної діяльності, відсутність конфронтації в спілкуванні [1].

3. Дружелюбність/агресивність (прийняття/неприйняття інших). Прийняття інших проявляється у позитивному ставленні до однокласників, відкритості, легкій побудові близьких стосунків. Неприйняття інших, навпаки – виражається у конфліктності, труднощах у взаємодії з однокласниками та певній ізольованості.

4. Домінантність/підкорення. Ці полярні показники визначають сукупність стійких владно-підлеглих стосунків у класі. Сюди також належить чинник управління оточенням, який визначає вміння контролювати і регулювати власну поведінку та стосунки з іншими.

5. Стиль ставлення до членів групи (індивідуалістичний, прагматичний, колективістський) [6]. Індивідуалістичний стиль характеризується тим, що група не являє собою самостійної цінності для підлітка, що проявляється в ухиленні від спільних форм діяльності, у перевазі індивідуальної роботи, в обмеженні контактів. При прагматичному ставленні група сприймається і оцінюється з погляду її «корисності» для підлітка. При колективістському стилі ставлення до групи у підлітка є прагнення зробити свій внесок у групову діяльність, адже виявляється потреба в колективних формах роботи, коли спостерігається зацікавленість в успіхах і кожного члена групи, і групи в цілому.

При врахуванні внутрішньогрупової взаємодії слід також пам'ятати, що потреба підлітка у спілкуванні будується на суперечливому переплетінні двох потреб: уособлення (приватизації) і афіліації – потреби в залученості до групи, де статус «бути на рівних» ще слід здобути [2]. А це не завжди вдається зробити в шкільному колективі, де наявна змагальність групових взаємин, якої немає у відносинах із батьками. Гарним підтвердженням цього є вислів про те, що однокласники – кращі вихователі, ніж батьки, бо вони безжалісні [4]. Тому такі стосунки – певний стресор для підлітка. І, як наслідок, соціальна мережа стає засобом втечі від реальності: у ній можна швидко розширити межі спілкування особистості, легко знайти однодумців та емоційно близьких людей, задовольнити потреби в належності до соціальної групи та можливості створення нового «Я», яке отримає визнання оточення. Відповідно до цього, можна вважати, що формування залежності від соціальної мережі має пряму кореляцію з особистістю користувача і особливістю його соціальних контактів, взаємодією в групі.

Що стосується проведеного емпіричного дослідження, то ми отримали такі результати. Зокрема виявлено **зворотний зв'язок залежності від соціальної мережі та чинника управління оточенням** ($r = -0,408$, $p < 0,05$). Управління оточенням становить суб'єктивний контроль підлітка. Ця шкала показує не змістову сторону відносин у групі, а суб'єктивні особливості, які регулюють або є власне причина-

ми цих взаємин. Управління оточенням указує на організацію повсякденного життя: реалізацію цілей і планів, вирішення завдань, взаємодію з іншими. Низький рівень управління оточенням характеризує підлітка як індивіда, що переживає складнощі в організації повсякденної діяльності, відчуває себе нездатним змінити або поліпшити обставини свого життя, нерозважливо ставиться до наданих можливостей, позбавлений почуття контролю над тим, що відбувається навколо. Взаємозв'язок цього чинника із формуванням залежності від соціальної мережі можна пояснити так. У підлітка порушена вольова регуляція, він не може боротися із потягом, утримуватися від задоволення раптових бажань, зокрема і пов'язаних із використанням соціальних мереж. Крім того, такий підліток не може контролювати часу, який він проводить у віртуальній реальності, що призводить до надмірного використання соціальної мережі і як наслідок – формування залежності від неї. Це може проявлятися у так званому веб-серфінгу – постійних переходах від одного сайту до іншого за випадковими посиланнями. У випадку із соціальними мережами це набуває форми читання «стрічки новин» своїх друзів та спільнот, у яких він бере участь. Підліток, у якого формується залежність від соціальної мережі, також проводить багато часу, спілкуючись онлайн, граючи в ігри та використовуючи інші додатки мережі.

Крім того, ми відзначили *кореляцію між залежністю від соціальної мережі та прагматичним стилем взаємодії з іншими* ($r = 0,370$, $p < 0,05$). Прагматичний стиль взаємодії визначає те, що підліток сприймає групу як засіб, що сприяє досягненню тих чи інших індивідуальних цілей. При цьому група сприймається і оцінюється з погляду її «корисності» для індивіда. Віддається перевага більш компетентним членам групи, здатним надати допомогу, взяти на себе розв'язання складної проблеми чи послужити джерелом потрібної інформації. Таким чином, підліток із прагматичним стилем взаємодії може надавати перевагу використанню віртуальної реальності задля отримання вигідної для себе інформації та налагодження потрібних для себе зв'язків. Це пояснюється тим, що в соціальній мережі комунікація між людьми більш полегшена порівняно з реальним життям, і підліток може відчувати себе більш комфортно. Крім того, завдяки функції онлайн/офлайн одразу видно, хто доступний для спілкування. Проте треба бути обережним, бо підліток, захопившись новими корисними для себе можливостями соціальної мережі, в результаті може стати залежним від неї.

Ми також визначили негативний кореляційний зв'язок між ескапізмом та рівнем задоволеності соціально-психологічним кліматом у колективі ($r = -0,425$, $p < 0,05$). Ці результати нашого дослідження свідчать, що низький рівень задоволеності соціально-психологічним кліматом у колективі спонукає до ескапізму. Психологічний клімат на емоційному рівні відображає сформовані в колективі взаємини, характер ділового співробітництва, ставлення до значущих явищ життя. Психологічний клімат формується за рахунок «психологічної атмосфери» – групового емоційного стану, який має місце у відносно невеликі відрізки часу та створюється ситуативними емоційними станами колективу. Підліток, який має претензії до соціально-психологічного клімату у своєму колективі, прагне позбутися цих некомфортних умов. Утілення цього він бачить у втечі з колективу. Оскільки фізична втеча малореальна (наші досліджувані – школярі, а отже покинути колектив для них майже неможливо), він може вдатися до втечі «віртуальної». Така уявна втеча може мати різні форми. У нашому випадку йдеться про втечу до Інтернету та соціальних мереж. У соціальній мережі підліток може підшукати собі колектив за своїми вподобаннями, співрозмовників на свій смак. Такі комфортні умови значно контрастують із вимушеним колективом, у якому школяр перебуває в реальному житті, що може згодом призвести до формування залежності від соціальних мереж.

Крім того, ми виявили, що на формування ескапізму впливає неприйняття інших ($r = 0,518$, $p < 0,01$) та дезадаптація ($r = 0,617$, $p < 0,01$). Механізм у цього явища подібний до попереднього зв'язку.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Соціальна мережа стає засобом втечі від труднощів, пов'язаних із взаємодією у класному колективі, надаючи можливість потужного розширення меж спілкування особистості, легкого знаходження однодумців та емоційно близьких людей, задоволення потреби в належності до соціальної групи та визнання. При цьому про наявність залежності можна говорити тоді, коли підліток уже не уявляє свого життя без соціальних мереж, відчуває роздратування, злість та відчай, коли не може зайти на улюблений сайт. Вивчаючи показники внутрішньогрупової взаємодії у класі, ми виділили такі, які можуть здійснювати вплив на формування залежності від соціальної мережі. По-перше, це прагматичний стиль взаємодії, при якому підліток сприймає групу з погляду її корисності. Не отримуючи бажаного від групи, підліток звертається

до віртуальної реальності задля отримання вигідної для себе інформації та налагодження потрібних зв'язків. Це пояснюється тим, що в соціальній мережі комунікація між людьми значно полегшена порівняно з реальним життям, і підліток відчуває себе більш комфортно. Проте, захопившись новими корисними можливостями соціальної мережі, підліток може стати залежним від неї.

По-друге, низький рівень управління оточенням, коли у підлітка порушена волева регуляція, і він не здатний боротися із потягом, утримуватися від задоволення раптових бажань, зокрема й бажання використовувати соціальну мережу, та контролювати свій час в Інтернеті, є ризик формування залежності від соціальної мережі. Це може проявлятися у веб-серфінгу, активному онлайн-спілкуванні та геймерстві.

По-третє, незадоволеність соціально-психологічним кліматом у колективі спонукає до ескапізму, який, у свою чергу, пов'язаний із неприйняттям інших та дезадаптацією. Отже, підліток, відчуваючи дискомфорт у класному колективі, прагне позбутися неприємних переживань і вдається до втечі, як варіант – віртуальної втечі до соціальної мережі, де він почуває себе більш розкуто та комфортно і може обирати собі співрозмовників на власний смак.

У подальших дослідженнях плануємо перенести спектр уваги зі шкільного колективу на особливості внутрішньогрупової взаємодії у сімейному колі, визначивши, як впливають на формування залежності від соціальної мережі стосунки підлітка з батьками.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология : учебник для высш. учеб. заведений / Г. М. Андреева. – [5-е изд., испр. и доп.]. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 288 с.
Andreyeva G. M. Sotsialnaya psikhologiya : uchebnyk dlya vysshikh uchebnykh zavedeniy [Social psychology : a textbook for higher education] / G. M. Andreyeva. – [5-е изд. испр. і доп.]. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 288 р.
2. Вакуліч Т. М. Психологічні чинники запобігання інтернет-залежності підлітків : дис. ... канд. психол. наук / Вакуліч Т. М. – К., 2006. – 263 с. Vakulich T. M. Psikhologichni chinniki zapobigannya internet-zalezhnosti pidlitkiv [Psychological factors of preventing Internet-addiction of teenagers] / dis. ... kand. psihol. nauk / Vakulich T. M. – Kyiv, 2006. – 263 s.
3. Камінська О. В. Формування та прояви інтернет-залежності від соціальних мереж [Електронний ресурс] / О. В. Камінська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Psihologia/12_132802.doc.htm Kaminska O. V. Formuvannya ta proyavy internet-zalezhnosti vid sotsialnykh merezh [Formation and characteristics of social networking addiction]. – Available at : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Psihologia/12_132802.doc.htm

4. Мюррей К. Интернет-зависимость с точки зрения нарративной психологии / К. Мюррей // Гуманитарные исследования в Интернете / под ред. А. Е. Войскунского. – М. : Можайск-Терн, 2000. – 431 с.
Myurrey K. Internet-zavisimost s tochki zreniya narrativnoy psikhologii [Internet-dependence from the narrative psychology perspective] / K. Myurrey // Gumanitarnyye issledovaniya v Internetе / pod red. A. E. Voysknskogo. – Moscow : Mozhaysk-Tern, 2000. – 431 p.
5. Посохова В. В. Соціально-психологічні особливості формування життєвих планів інтернет-залежної молоді : дис. ... канд. психол. наук / Посохова В. В. – К., 2006. – 155 с.
Posohova V. Osoblyvosti zhyttjevogo planuvannja Internetzaleznoi' molodi [Sociopsychological features of formation life planes of Internet-addiction youth] / Posohova V. – Kyiv, 2006. – 155 p.
6. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога. В 2 кн. Кн. 1. Система работы психолога с детьми разного возраста / Е. И. Рогов. – М. : Владос, 1999. – 384 с.
Rohov E. Y. Nastolnaya knyha praktycheskoho psykholoha [Handbook for practical psychologist]. V 2 kn. Kn. 1. Systema raboty psykholoha s detmy raznoho vozrasta / E. Y. Rohov. – Moscow : Vlados, 2000. – 384 p.
7. Andreassen C. S. Development of a Facebook Addiction Scale / C. S. Andreassen // Psychological Reports. – 2012. – 110 (2). – P. 501–517.

УДК 159.923.2

О. Ю. Кухарук

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена теоретичному та емпіричному дослідженню етнонаціональної ідентичності української молоді. Під впливом радикальних суспільних трансформацій, що відбулися протягом останнього часу в суспільстві, зміни у структурі та вираженості етнонаціональної ідентичності української молоді стали особливо помітні. Зроблено спробу комплексно вивчити етнонаціональну ідентичність української молоді, зокрема рівень вираженості цього психологічного явища у молодих людей віком 18–21 рік. У статті приділено увагу описанню факторів (незалежних змінних), які мають значний вплив на форму-